

สถานการณ์การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรม
ท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทอง
จังหวัดเชียงใหม่

The Situation of Watershed forest Resource Management
Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the
Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai
Province Thailand

บัญชา พุดินนากุล^{1*}, ณรวัดน์ ทวีเจริญพร², สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์³ และธีรชัย สหเมธาวี⁴
Bancha Bhutwanakul^{1*}, Nerawat Taweechareonporn², Suwit Wimuttipo³ and
Theerachai Sahamethawee⁴

Received : September 22, 2024; Revised : October 17, 2024; Accepted : October 22, 2024

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาวปกากะญอตามแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้การสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก

---

¹คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา; School of Political and Social Science, University of Phayao, Thailand.

²งานโสตทัศนูปกรณ์ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่; Chief Audiovisual of Office, of President, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.

³สำนักงานประกันคุณภาพภายใน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่; Educator Internal Quality Assurance Office, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand.

⁴นักวิจัยชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่; Researcher Chomthong Chiang Mai, Thailand.

*Corresponding Author; e-mail : bchkul@yahoo.com

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttipo, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

สนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน คือ ประชาญ ชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ และนักพัฒนา นำเสนอข้อมูลโดยการสังเคราะห์ ตีความและ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา 1) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทรัพยากรชุมชน พบว่า การตั้ง ถิ่นฐานของชุมชนยาวนานกว่า 200 ปี โดยวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับป่าจากการทำไร่หมุนเวียนเพื่อยังชีพ สู่เกษตรเชิงพาณิชย์ภายหลังจากภาครัฐเข้ามาดำเนินการให้เลิกปลูกฝิ่น ส่งเสริมการปลูกพืช เศรษฐกิจและรัฐดำเนินนโยบายสัมปทานป่าไม้แก่นายทุน พ่อค้า รวมทั้งรัฐสร้างวาทกรรมการ พัฒนาบนอำนาจ ความรู้ ความขัดแย้ง ความรุนแรงและความเป็นอื่นในอคติทางชาติพันธุ์ เช่น ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย จนกระทั่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระองค์ทรงสร้างฟาร์มฯ ในโครงการ พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น ยกย่องคุณภาพชีวิตชุมชนและรักษป่าควบคู่กัน 2) ด้านการ จัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำตามแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า แนวคิดการ พัฒนาตามพระราชดำริภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถื่นดั้งเดิม เช่น การผูกกรกกับต้นไม้ (เดบอญ) เลี้ยงผี (หล่อต่าปว่า) เลี้ยงผีไฟแนวกันไฟ (หล่อเหม โต) เป็นพิธีกรรมสะท้อนชีวิตบนพื้นที่สังคมและจิตวิญญาณ

คำสำคัญ (Keywords) : การจัดการป่าต้นน้ำ, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ภูมิปัญญาท้องถื่น

Abstract

This article aims to study the situation of watershed forest resource management under the cultural wisdom of the Karen people according to the royal development guidelines in Chomthong District, Chiang Mai Province. The research methodology is qualitative. The instruments comprised the observation lists, the indebted interview, the interview and the cooperation workshop activities. The participants were local philosophy, leaders, villagers, academic people, and local developers. The data were presented through synthesis, interpretation, and description.

Citation : บัญชา พุดวนากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถื่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

The results shown 1) The condition under the Local Wisdom and Culture of watershed forest management in the community found that the history of community's habitation has been longer than 200 years which their lives related to shifting cultivation for living in commercial agriculture afterward from the outside organizations in order to stop growing the opium. Moreover, this also supports growing the economic and state plants, and continuing the process of forest concession policy for the entrepreneurs, traders, and the state built the critical race theory on the power, knowledge, conflict, violent and various ethnic bias, for example, the mobile plantation from hilltribe people. Since the Queen Sirikit had built the farm under the Royal-Initiative Project to raise the communities' lives and both preserve the forest and 2) the management of the watershed forest under the Royal-Initiative Project found that the idea of Sufficient Economy has related to the tradition and the local wisdom, for example, binding the trees (Deputoo), raising the gods of the wood (Luitapawa), raising ghosts of fire (Lujmeito). These ceremonies affected to the social and spiritual space

Keywords : The Royal Development Project, Forest Management, Local Wisdom

บทนำ (Introduction)

แนวคิดการจัดการความหลากหลายในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีการเสนออย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังไม่พบว่ารูปแบบใดสามารถจัดการได้อย่างเบ็ดเสร็จยั่งยืน แต่ทรัพยากรฯ เองถูกนำมาใช้อย่างไม่หยุดยั้งจนเกิดปัญหาภาวะโลกร้อนและภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (Climate Change) ซึ่งถือเป็นวาระสำคัญของโลกที่ต้องทบทวนการใช้ทรัพยากรตามจำเป็นต่อชีวิตและเศรษฐกิจเพื่อความสมดุล การพัฒนาประเทศไทยก็เช่นกันกำหนดนโยบายจำเป็นต้องเริ่มทบทวนองค์ความรู้ทั้งสากลและท้องถิ่นเป็นพลังนำร่วมกันระหว่างภาครัฐและชุมชน “ประชารัฐ” สื่อภาพที่รัฐลดบทบาทตัวเองเป็นผู้กำกับสนับสนุนชุมชนอย่างระมัดระวัง แต่ภาคปฏิบัติจริงรัฐกลับไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเองนัก จึงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีภูมิปัญญาเพื่อความ

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttipo, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. **Journal of Local Governance and Innovation**. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

มั่นคงทางอาหารอย่างยากลำบาก ในขณะที่รัฐรับใช้ทุน ให้สัมปทานจนป่าเสื่อมโทรมลงแล้วจึงจะค่อยออกกฎหมายฟื้นฟูป่า เช่น พระราชบัญญัติฟื้นฟูสภาพป่าอันเนื่องจากการสัมปทานป่าไม้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินและประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 อนุญาตให้ทุนเอกชนใช้ประโยชน์จากป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2532 แก้ไขเพิ่มเติม (โพลิน ภูจินาพันธุ์, 2543) แต่ขับเคลื่อนที่อาศัยก่อนประกาศออกจากป่าโดยไม่คำนึงถึงสิทธิและภูมิปัญญาตามพระราชบัญญัติดังกล่าวและต่อมาอีกหลายฉบับ เช่น พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติและพ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ งานวิจัยที่ศึกษาด้านทรัพยากรธรรมชาติหลายชิ้นชี้ว่า ชุมชนท้องถิ่นมีภูมิปัญญาที่เกื้อหนุนระบบนิเวศ มีระบบจัดการทรัพยากรธรรมชาติเอื้อต่อสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน ต่อมาชุมชนเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากร “ป่าชุมชน” เพื่อทางเลือกในการจัดการทรัพยากรฯ ตามภูมิปัญญา จนกระทั่งเหตุการณ์ชาวบ้านห้วยแก้ว แม่ฮ่องสอน เหยียดใหม่ต่อต้านการเข้าถือครองป่าของนายทุนให้รัฐเพิกถอนสิทธิ ซึ่งชุมชนเองเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน แต่รัฐบ่ายเบี่ยงที่จะยังไม่ดำเนินในพระราชบัญญัติดังกล่าว (ยศ สันตสมบัติ, 2547 อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2547) จะเห็นว่าทิศทางนโยบายพัฒนาที่ผ่านมาจึงผูกขาดโดยทุนที่อยู่เบื้องหลัง รัฐมักอ้างความชอบธรรมว่าดำเนินตามความต้องการของประชาชน แต่ชุมชนและเกษตรกรสูญเสียที่ดิน นายทุนครอบครองเพิ่มขึ้นและพื้นที่ป่าลดลง (ขวัญชีวัน บัวแดง, 2541 มติชน, 2561) หากปราศจากการเคลื่อนไหวของสมาชิกเกษตรกรคนจนในการเรียกร้องสิทธิทางเลือกบนฐานวัฒนธรรมและความมั่นคงทางอาหารตลอดจนพลังการต่อสู้ที่ยาวนานของเกษตรกรฯ ดังกล่าวจึงเป็นบทเรียนให้รัฐหันมาดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน มิฉะนั้นแล้วทรัพยากรชาติก็จะกลายเป็นรัฐเศรษฐกิจที่ไม่เหลือภูมิปัญญาเฉพาะทางจิตวิญญาณเพื่อสังคมประชาธิปไตยที่สมดุลอีกต่อไป (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2535)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยโชคดีที่มีพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงห่วงใยพสกนิกรคนไทย ทรงงานพัฒนาทุกมิติให้เจริญก้าวหน้า จนพ.ศ. 2549 สหประชาชาติได้ทูลฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในคำกล่าว “หากการพัฒนาคนคือการให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นลำดับแรกไม่มีสิ่งอื่นใดแล้วยิ่งใหญ่ไปกว่าพัฒนาคน ภายใต้แนวทางการพัฒนาคนของพระองค์ที่อุทิศพระวรกายโดยไม่เลือกเชื้อชาติ วรรณะ ศาสนา” แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาแบบใหม่ถูกยอมรับของนานาชาติ ในขณะที่

Citation : บัญชา พุดวนากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตีโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgsrru.2024.53>

ที่ Sufficiency thinking: Thailand's gift to an unsustainable world. เรียบเรียงโดย Avery และ Bergsteiner (Avery and Bergsteiner, 2016) ได้กล่าวถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สะท้อนความไม่ยั่งยืนของโลก ความพอเพียงจะช่วยสร้างสมดุลโลก พลิกฟื้นสิ่งแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวถูกบรรจุเป็นหลักนำในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2546-2549) นำประเทศรอดพ้นวิกฤตและสอดคล้องกับภูมิปัญญาปกากะญออีกด้วย สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ มีพระราชดำรัสต่อการพัฒนาฯ เมื่อพ.ศ. 2554 ว่าเป้าหมายของพระองค์คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” คำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อศาสนา เชื้อชาติและภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม นักพัฒนาจะต้องมีความรัก ห่วงใย รับผิดชอบและเคารพในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (สำนักงาน กปร., 2562)

การวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจสถานการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านขุนแตะ ตำบลดอยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ว่า การจัดการ ทรัพยากร สิทธิชุมชนที่พอเพียง อาหารมั่นคงและสิ่งแวดล้อมที่ดีตามศาสตร์พระราชาหรือแนว พระราชดำริเป็นอย่างไร เนื่องจากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ดังกล่าว UNESCO รับรองว่ามีวิถีมรดกภูมิ ปัญญา (Intangible Cultural Heritage) มีอัตลักษณ์และจิตวิญญาณที่สนองต่อสภาพแวดล้อมใน ความสัมพันธ์ของตนต่อธรรมชาติ ต่อประวัติศาสตร์ที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง อันปรากฏบทลำน่า กลอน (ชา) ถ่ายทอดในแบบความเชื่อ เรื่องเล่า วรรณกรรม ตำนาน นิทานและพิธีกรรมที่เป็น ความรู้ที่ปฏิบัติต่อธรรมชาติและจักรวาล (UNESCO, 2003 กุลวดี เจริญศรี, 2559) ปัจจุบันแม้ภูมิ ปัญญาดังกล่าวจะเริ่มสูญหายแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่ชุมชนยังคงเหนียวแน่นคือการจัดการป่าจนได้รับ รางวัลชนะเลิศหมู่บ้านพิทักษ์รักษาสีสิ่งแวดล้อมดีเด่นไทย 2562 ด้านชุมชนจัดการป่าต้นน้ำจากกรม อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (ประเสริฐ สงวนไพรวัลย์, 2563) โดยทรัพยากรชุมชนสำคัญๆ 1) แหล่งน้ำ มีลำห้วยเล็กๆ 3 แห่ง แม่น้ำแม่ตะ และแม่น้ำตอเกดทีโก๊ส แม่น้ำเตีหมีเอโก๊ส เป็นแหล่ง เกษตรของชุมชน 2) ป่าชุมชน เป็นป่าที่อยู่รอบชุมชน มีสัตว์ป่า พืชพันธุ์นานาชนิด เช่น เก้ง ชะนี นกพันธุ์หายากหลายชนิด ฤๅษี ชุมชนจัดสรรป่าออกเป็นป่าต้นน้ำหรือป่าอนุรักษ์เป็นป่าที่ห้ามตัด ไม่รบกวนสัตว์เด็ดขาด ป่าใช้สอยเป็นป่าที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ 3) ภูเขา คือ ผาเขาน้อย (แม่แต้เล) ดอยสองเมีย (ตาเจ้เคาะ) ทิวทัศน์สวยงามเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว 5) ด้าน

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiop, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

วัฒนธรรม ผูกข้อมือ เลี้ยงผีและสายสะดือ 6) ด้านทรัพยากรเกษตร กาแฟ อาโวคาโด แมคคาดีเมีย ผ้าทอมือมกนิยมใส่ในวันอาทิตย์เข้าโบสถ์ วัด และประเพณีสำคัญๆ

เมื่อพิจารณาถึงภูมิปัญญาวัฒนธรรมดังกล่าวจะเห็นว่า พวกเขาถือปฏิบัติเป็นตัวตนเป็นจิตวิญญาณก่ออิป้โดยทางอาหารที่หาได้ตามธรรมชาติ ซึ่งเรียบง่ายบนอัตลักษณ์ดังทัศนะของกลาเซอร์และเมย์นิฮาน (Glazer and Maynihan, 1975) มองว่าชาติพันธุ์ต่างสร้างสำนึกในตัวตน (Self-awareness) บนรากเหง้าและจุดกำเนิด (Root and Origins) โดยพวกเขาคิดว่าพวกเขาเป็นใครมีภูมิปัญญาอย่างภาคภูมิใจ การวิจัยครั้งนี้ยังชวนตั้งคำถามถึงสภาพสังคมที่กำลังเผชิญกับสถานการณ์ท้าทายเรื่องสิทธิชุมชน ทรัพยากรที่เปลี่ยนไปด้วยว่า พวกเขาจะยังคงรักษาภูมิปัญญาและเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมได้อย่างไร ซึ่งข้อค้นพบที่อาจเกิดขึ้นสามารถสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์เชิงชุมชนและสังคมในการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไปได้หรือไม่อย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาสถานการณ์ดังกล่าวจึงอาจเป็นแนวทางในวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์แก่สังคมในวงกว้างต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมและการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวปกากะญอ จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ปฏิบัติการทั้งสังเกตการณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกข้อมูลและสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมด้านการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำเพื่อตอบวัตถุประสงค์วิจัยดังกล่าว โดยประชุมกับผู้นำและคณะกรรมการชุมชนหมู่บ้าน

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัดเชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประชากร คือ ประชาชนบ้านขุนแตะ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิชาการ นักพัฒนา ราษฎรชาวบ้าน ผู้นำและชาวบ้านในบ้านขุนแตะ จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งหมด 30 คน

ขอบเขตในการเก็บข้อมูล ด้านเนื้อหา สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นตามแนวการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านพื้นที่ คือ บ้านขุนแตะ ตำบลดอยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

การเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล เก็บข้อมูลโดยการวิจัยแยกเป็นหมวดหมู่ ขึ้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ จัดแฟ้มข้อมูลแล้วนำมาตีความสถานการณ์ด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรม ประเพณี การจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลแบบสามเส้า แนวคิดทฤษฎีบนความน่าเชื่อถือและความถูกต้อง โดยใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลเชิงทฤษฎีและดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนำมาตีความเกี่ยวกับสถานการณ์ บริบท ภูมิปัญญาวัฒนธรรม ประเพณีเกี่ยวกับการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติอันสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้วนำมาสังเคราะห์ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตีความจากมุมมองของกลุ่มที่ศึกษาและนำมาเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย (Research Results)

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานของ “กะเหรี่ยงปกากะญอ” อยู่แถบป่าปรากฏหลักฐานจดหมายเหตุศรีบุญไชย อาณาจักรมอญโบราณและลัวะ เมืองเชียงใหม่ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 (ประมาณ 1200 ปี) โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางทางด้านตะวันตกมานาน (Keyes, 1979 Luce, 1959) ชุมชนขุนแตะมีประวัติศาสตร์กว่า 200 ปี คำบอกเล่าผู้อาวุโสและการปะติดปะต่อประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ลุ่มน้ำแม่แตงเคยเป็นที่ตั้งของลัวะอาศัยอยู่ก่อนพบเครื่องใช้โบราณเรียกว่า “เดลโหนดลอซี” (ห้วยหนองแห้ง) ในลุ่มน้ำแม่ยะระยะหนึ่งก่อนจะย้ายมาเดลอพะโตะหรือพื้นที่กว้างเหมาะกับการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากเกิดโรคฝีดาษระบาดมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก สมัยนั้นมีนายปู่กะ (ปอซิโพ) ได้ไปขออนุญาตเจ้าเมืองเชียงใหม่ (เจ้าชีวิต) สำหรับจัดตั้งชุมชนและส่งส่วยให้เจ้าเมืองระยะหนึ่ง ต่อมาพ.ศ.

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiop, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

2460 ชาวบ้านศรัทธาครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาเชื้อสายกะเหรี่ยง (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2560 ไชยনারายณ์, 2563) เดินเท้าไปกราบและร่วมบุญสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ทั้งปกากะญอลำพูนและคนไทยทั่วไปเชื่อมสัมพันธ์ในวงเสี้ยวดังกล่าว แม้จะอยู่ป่าไพรเดินทางนับแรมเดือนจนผ่านเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ เป็นกลุ่มที่อาศัยปลูกพืชไร่หมุนเวียนและหาของป่าเพื่อยังชีพ ยุคแรกๆ ชุมชนดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจพัฒนาจากภาครัฐ กอปรกับอัตรากำลังเจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ยังไม่เข้มแข็ง โดยลำดับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ดังนี้

เมื่อพ.ศ. 2482-2488 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนอดอยากต้องแอบซ่อนข้าวเปลือกไปไว้ที่ดอยพอกาโจ๊ะ (ยังฉางเก่า) เพราะทหารญี่ปุ่นรุกราน บางรายแลกข้าวของใช้กับทหาร เช่น หม้อปิ่น มีด ต่อมาพ.ศ. 2484 มีพระราชบัญญัติป่าไม้ ทดลองปลูกไม้เมืองหนาวที่สถานีวนกรรมดอยสุเทพเพื่อให้ชาวเขาปลูกทดแทนฝิ่น (สำนักงานอุทยานแห่งชาติ, 2014) พ.ศ. 2504 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดให้สงวนป่าไม้ไว้เป็นสมบัติของชาติ เนื้อที่ 156 ล้านไร่ ระบุการให้สัมปทานทำไม้ มอบองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้รายเดียว บริษัทป่าไม้ร่วมทุนจำกัดเลิกกิจการ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2518 กรมประชาสงเคราะห์ “หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่” ส่งบุคลากรมาปฏิบัติหน้าที่ตามหมู่บ้านทดลองส่งเสริมเกษตรและอาชีพแก่ชาวบ้าน ต่อมาองค์การดังกล่าวเปลี่ยนแปลงภารกิจเป็นการส่งเสริมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พ.ศ. 2520- 2524 องค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program: UNDP) มาดำเนินโครงการพัฒนาส่งเสริมพืชเศรษฐกิจให้เลิกปลูกฝิ่น ต่อด้วยพ.ศ. 2525- 2530 โครงการความร่วมมือระหว่างไทย-นอเวย์ให้ปลูกพืชไม้ยืนต้น (กาแฟ พลับ บัวย) แทนการปลูกฝิ่น พ.ศ. 2530 กรมทหารพรานที่ 36 ดำเนินการปราบฝิ่น และ พ.ศ. 2534 เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนต้นน้ำกับท้ายน้ำในวาทกรรม “ชาวเขาทำไร่เลื่อนลอย” ศูนย์วิจัยชาวเขา นักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนำเสนอข้อมูลวิจัยวิถีชีวิตพื้นที่สูงและไร่หมุนเวียน (สารคดี ออนไลน์, 2564) พ.ศ. 2540 มีรัฐธรรมนูญรับรองสิทธิชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) ทรงฯ เยี่ยมราษฎรในเขตจอมทอง พระราชทานฯ ให้จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างฯ เป็นศูนย์สาธิตส่งเสริมเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช ดำเนินการศึกษา สาธิต ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก พัฒนาอาชีพและจัดจ้างงาน

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

ราชฎร พ.ศ. 2553 มีมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง วิถีชีวิตดังกล่าวได้รับรองในภูมิปัญญาท้องถิ่น (คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง, 2554)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ชุมชนเคยมีวิถีชีวิตแบบยังชีพพึ่งพาธรรมชาติ ต่อมาภาครัฐและองค์กรพัฒนาเข้ามายุกลงการปลูกฝิ่นพร้อมส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชเศรษฐกิจ (กาแฟ พลับกะหล่ำปลี) ภาคส่วนดังกล่าวเองก็ยังอยู่ในกระบวนการทดลองวิจัยมีอาจทราบว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาหรือนำพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับชุมชน โครงการวิจัยมาจากนโยบายองค์การสหประชาชาติในการฟื้นฟูเศรษฐกิจเนื่องจากสงคราม รัฐทำหน้าที่ส่งเสริมให้ในฐานะสิทธิมนุษยชนพื้นที่สูง ทดลองปลูกกาแฟทำให้ชุมชนไม่มั่นใจในผลผลิตที่ได้ นอกจากจำหน่ายให้กับโครงการฯ ซึ่งชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องตลาดการลงทุน ช่วงแรก ๆ โครงการฯ อบรมให้ความรู้ แปรรูปวัตถุดิบและรับซื้อผลผลิตไปจำหน่าย การปลูกพลับกัเช่นเดียวกันผลผลิตก็ต้องรอหน่วยงานมารับซื้อเท่านั้น แต่พืชที่ชุมชนนิยมปลูกคือ กะหล่ำปลี เนื่องจากใช้ระยะสั้นได้เงินเร็ว มีนายทุนรับซื้ออย่างต่อเนื่อง จะเห็นว่ารัฐและทุนที่เข้ามามีได้เข้าใจบริบทวิถีชีวิต ความจำเป็นพื้นฐานที่ชุมชนจะสามารถพึ่งพาตนเองได้แต่มีจุดมุ่งหมายต้องการปราบปรามฝิ่นยาเสพติดเท่านั้น จึงไม่อาจสร้างความมั่นคงทางอาหาร มองในแง่ผลกระทบต่อวิถีดั้งเดิมจึงเป็นการนำสิ่งที่ไม่คุ้นเคย ผลของโครงการฯ หยุดชะงักเมื่อโครงการหมดงบประมาณ สถานการณ์เปลี่ยนให้ชุมชนพึ่งพาปัจจัยภายนอก จึงค่อย ๆ ปรับตัวพร้อมพืชไม้ดอกผลเล็กค่อย ๆ เติบโตเช่นกัน จึงซึมซับ ติดต่อเจรจาพ่อค้าทุนและนำผลผลิตส่งขายในเมืองในวิถีแบบใหม่

งานวิจัยด้านเกษตรเชิงพาณิชย์ของชุมชนและปัญหาขัดแย้งในการใช้ที่ดินพื้นที่ป่าอนุรักษ์บนพื้นที่สูงของนครินทร์ เข้มทองชี้ว่า ชาวบ้านเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจเปลี่ยนสถานะและรูปแบบเกษตร 2 กลุ่ม กลุ่มที่ไม่ได้ปลูกพืชเศรษฐกิจกับกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์แบบเข้มข้น มีแนวโน้มใช้ปุ๋ยยาปราบศัตรูพืชในปริมาณเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ “มูลค่า” มากกว่า “คุณค่า” ที่เคยพึ่งพาอาศัยกันและกัน (นครินทร์ เข้มทอง, 2550) รวมถึงผลกระทบกับนิเวศเชิงเกษตรที่ดินอุดมสมบูรณ์ลดลง นอกจากนี้ปัญหาการใช้ที่ดินเกษตรในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพราะประกาศทับที่ทำให้ชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่ก่อนจึงกลายเป็นผู้บุกรุก ความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวรัฐยังสร้างอคติระหว่าง

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiop, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

ชุมชนต้นน้ำกับท้ายน้ำที่รุนแรงด้วย (ปรัชญา ปิ่นชั้นธงค์, 2553 เนตรดาว ยังยุบล, 2544) ดังนั้นผลกระทบต่อเกษตรกรคือ นอกจากกฎหมาย ราคาผลผลิต สูญเสียหน้าดินมีผลต่อคุณภาพน้ำและสัตว์เนื่องจากสารกำจัดศัตรูพืชสะสมในดิน ต้องใช้ยาปราบศัตรูพืชที่เพิ่มขึ้น (สุวิทย์ ทะเลไพรพนา, 2550) ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและระบบดังกล่าวเปลี่ยนวิถีชุมชน ใช้สารเคมี ยาและหนี้ ต่อพ่อค้าเพื่อหวังสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น ปลุกกะหล่ำปลี พริก แต่เกษตรกรต้องเป็นหนี้และเกษตรกรเชิงพาณิชย์ยังเผชิญกับสถานะที่ไม่แน่นอน การต่อรองอำนาจเชิงเศรษฐกิจย่อมไม่มีโอกาสกำหนดราคาของพืชผล นายทุนจึงมักอ้างว่าเป็นกลไกตลาดที่ราคาซื้อขายในหุ้น เมื่อพิจารณาถึงวิธีการผลิตของเกษตรกรที่หันมาปลูกพืชเชิงพาณิชย์ สภาพสังคมวัฒนธรรมจึงค่อย ๆ ซึมซับแนวคิดทุนนิยม ทศนะของชาวบ้านไม่อาจมองภาพอนาคตหรือขาดกรรมว่าครอบครัวจะล้มต้อปากได้อย่างไร เช่น ใช้สารเคมีทำให้พืชเติบโตเร็วในระยะแรกมีผลต่อหน้าดินในระยะยาว ในเมื่อปลูกพืชเศรษฐกิจตอบสนองความต้องการที่รวดเร็วจึงน่าจะเป็นสิ่งที่มีรายได้ แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างความสุขแก่ครอบครัวลดลง ขณะเดียวกันเกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวมานานด้านกระแสไม่ไหวจึงล้มป่วยและล้มเลิกจึงทราบดีว่าสารเคมีนอกจากมีผลต่อคุณภาพดินสิ่งแวดล้อมแล้วยังส่งผลต่อสุขภาพอีกด้วย นอกจากนี้เกษตรกรฯ ยังต้องเผชิญกับปัญหาอื่นไม่ว่าจะเป็นภาวะโลกร้อน ชุมชนถูกเชื่อมด้วยโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมดั่งมอาจไร้ความสนใจจึงยากจะหลีกเลี่ยง กรณีเหตุการณ์ พ.ศ. 2535 ชุมชนเผชิญปัญหาอคติเรื่องชาติพันธุ์ วากรรมและมายาคติที่ขัดแย้งว่า คนกับป่าอยู่ด้วยกันไม่ได้ ป่าที่อุดมสมบูรณ์ต้องปราศจากคน ชาวเขาทำลายป่า พวกเขาเป็นชนกลุ่มน้อยต่างวัฒนธรรมและยาเสพติด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างการรับรู้ของรัฐว่าการจัดการป่าที่ดีต้องจัดการแบบตะวันตกหรือวิทยาศาสตร์ป่าไม้ที่สร้างความชอบธรรมเชิงอำนาจและกลายเป็นนโยบายอนุรักษ์กดดันแก่ชุมชนพื้นที่สูงในเขตป่าทั่วประเทศ เพราะรัฐต้องการควบคุมทรัพยากร (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2535) การจัดการป่าไม้และสัตว์ป่าต้องไม่ถูกรบกวน อพยพคนออกจากป่า อ้างความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ที่ปลอดค่านิยม มองข้ามวัฒนธรรมจิตวิญญาณชุมชนในการดูแลป่า ปัญหาสำคัญของรัฐที่เลือกปฏิบัติก็คือ ให้สัมปทานอุตสาหกรรมป่าไม้แก่นายทุน แม้ว่าปัจจุบันก็ยังให้สิทธิแก่นายทุน เช่น รีสอร์ต รุกป่าไม้ดำเนินคดี รวมถึงนโยบายทวงคืนป่าจากคนจนเอื้อประโยชน์นายทุน “ทวงคืนผืนป่า” (คสช.ที่ 64/2557) (กรมป่าไม้, 2557) ในขณะเดียวกันรายงานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ระบุถึงป่าว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง พ.ศ. 2504

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 53.3 ต่อมาพ.ศ. 2553 เหลือร้อยละ 33.6 โดยเป็นผลจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ว่าป่าลดลงอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณปีละ 1,000,000 ไร่ (ILaw, 2562)

แม้ปัจจุบันเมืองครุฑรัฐที่ดูแลทรัพยากรป่าไม้มีอำนาจและกฎหมายมากขึ้นแต่พื้นที่ป่ากลับลดลง ปรากฏในทิศทางการจัดการป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ชุมชนในเขตป่าถูกกฎหมายประกาศทับที่ ชาวบ้านเป็นผู้บุกรุกพื้นที่ ภูมิปัญญาวัฒนธรรม เจตจำนงศรัทธากับป่าอยู่ร่วมกันไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งพิจารณาในงานวิจัยเกี่ยวกับป่าและชุมชน เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, ขวัญชีวัน บัวแดง, ยศ สันตสมบัติ, ฉลาดชัย รมิตานนท์ มองในลักษณะเดียวกันว่าวิถีไร้หมุนเวียนเป็นระบบความสัมพันธ์การผลิตและสังคมที่ผูกพันกับธรรมชาติเป็นการส่งสมภูมิปัญญาชาวบ้านที่สร้างสมดุลธรรมชาติ ดังนั้น สภาวะที่ขัดแย้งของการช่วงชิงทรัพยากรดังกล่าวไม่จะเป็นการผลิตความรู้ วาทกรรมหรือชุดความคิดที่ให้ภาพสะท้อนคนกับป่าถูกทำให้กลายเป็นชายขอบ “ผู้ทำลาย” หรือผู้เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ จึงเป็นมิติหนึ่งที่รัฐใช้ในการพัฒนาเป็นเครื่องมืออ้างความชอบธรรมเพื่อสามารถดำเนินได้อย่างเป็นรูปธรรมและจัดการกับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (เนตรดาว ยิ่งยุบล, 2544 วินัย บุญลือ, 2545) ดำรงภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ ทนและกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนละขั้วกัน แท้จริงแล้วหากไม่มีคนอยู่ป่า ๆ อาจถูกทำลายลงมากกว่านี้ก็ได้ แต่ชาวบ้านไม่มีสิทธิอำนาจในทรัพยากรเท่าควร แต่บ้านขุนตะสามารถพิสูจน์ได้ว่าสภาพป่าธรรมชาติและสัตว์ป่ายังอุดมสมบูรณ์ เพราะภูมิปัญญาพร่ำสอนลูกหลาน ป่าต้นน้ำคือแหล่งกำเนิดของสายน้ำและความสมดุลในระบบนิเวศ แม้พวกเขาจะด้อยเศรษฐกิจยากจนแร้นแค้นดังที่ปรากฏอยู่ก็ตาม

การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สถานการณ์ท่ามกลางความไม่แน่นอนของฝนฟ้าอากาศในปัจจุบัน อันเนื่องจากสภาพแวดล้อมโลกแปรเปลี่ยน กอปรกับทุนนิยมคาโหมเข้ามาทำให้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมไม่อาจดำรงแสร้งได้ แต่สิ่งที่ชุมชนยังคงดำรงไว้ได้คือวิถีป่า พวกเขาเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ เจ้าป่า เจ้าเขาคอยคุ้มครองทุกพื้นที่ที่มีจิตวิญญาณและเจ้า โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ป่าน้ำผุด ดังนั้น ปกาเกอญอจึงพึงพิงเกี่ยวข้องกับป่าด้วยเหตุนี้ การเกิดมาในโลกนี้จึงเป็นเพียงการมาเยือนเท่านั้นไม่มีอะไรติดตัวมา ต้องอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติ “ออก่าเกอดอกอ ออกีเกอดอกี” แปลว่า “ป่า

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiyo, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

ไม้ธรรมชาติเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิต เราใช้ต้องดูแลรักษา” ก่อนจะมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องผ่าน “หม้อคาเคล่อ” หรือเทพเจ้าแห่งต้นโพธิ์มาก่อนจะถามว่าโลกมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์อะไร จะมาอยู่นานเท่าไร และจะตายแบบไหน เมื่อหม้อคาเคล่อทราบความประสงค์แล้วก็จะบันทึกสลักไว้ที่หน้าผากของบุคคลนั้นๆ ขณะเดียวกันสถานะของหม้อคาเคล่ออีกด้านหนึ่งคือเป็นแม่ผู้ปกป้องมนุษย์ เวลาเห็นลูกถูกรังแก ทำร้ายก็จะร้องไห้ ซึ่งต้นโพธิ์เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งแห่งความร่มเย็น แม่และพ่อเป็นดังร่มโพธิ์ร่มไทรตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาให้ลูกหลานได้พึ่งบารมี นอกจากนี้ความเชื่อของปกากะญอตั้งแต่เกิดจนตายนั่นล้วนเกี่ยวข้องกับป่าที่ให้พวกเขาทำมาหากินได้ผลผลิตอยู่ดีมีสุขตามวิถีภูมิปัญญาสำคัญ ๆ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ภูมิปัญญาเตปอถู่ เมื่อทารกคลอดชาวปกากะญอจะนำรกใส่ในกระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปผูกติดกับต้นไม้ใหญ่ในป่า (ป่าเตปอ) แปลว่า “ป่าสะดือ” ตำนานเล่าว่า เมื่อหญิงท้องแก่ใกล้คลอดกับสามีเดินทางทำไร่ ระหว่างทางเธอปวดท้องจึงนั่งพักใต้ต้นไม้ใหญ่และคลอดทารก ผู้เป็นพ่อจึงไปตัดไม้ไผ่เพื่อนำรูกผูกกับต้นไม้ใหญ่แล้วทั้งสองก็เดินทางกลับบ้าน ต่อมาเด็กน้อยโตขึ้นเวลาไปไร่กับพ่อก็จะมาเล่นที่ใต้ต้นไม้ ต้นสะดือจึงกลายเป็นสายผูกพันแห่งรัก “เด” แปลว่าสะดือ หรือกิ่ง “ปอ” แปลว่า กระบอก, แสงสว่าง ส่วน “ถู่” แปลว่า ต้น รวมกันแปลว่า ต้นสะดือ จะเห็นว่าวิถีดังกล่าวผูกพันกับป่าต้นไม้มันไม่เป็นขั้วและวิญญาณ เมื่อเวลาที่ต้นไม้ถูกตัดก็เท่ากับว่าเป็นการทำลายขั้วนั้นด้วย การถือปฏิบัติโดยบรรพบุรุษจึงเชื่อว่า ป่าดังกล่าวเป็นป่าต้องห้ามตัดโดยปริยาย หากพิจารณาว่าคนไทยทุกคนมีความเชื่อเช่นนี้แล้วจะทำให้ประเทศไทยจะมีต้นไม้แห่งชีวิตหรือปลูกไม้คนละต้น คนไทย 60 กว่าล้านต้นก็จะมีต้นไม้เพิ่มขึ้นอย่างน้อย 60 กว่าล้านต้นซึ่งเป็นวิธีคิดที่ควรนำมาปรับใช้โดยสามารถเริ่มต้นที่นโยบายรัฐเพื่อพิทักษ์ป่า ซึ่งทำได้โดยไม่ต้องมาปลูกป่าเพิ่มหรือใช้งบประมาณเลย

ประการสุดท้าย ภูมิปัญญาหลือเหมโต สุภาษิตภาษาถิ่นปกากะญอกล่าวว่า “เลาะ เหม เหม ฝิ เลาะ ที ที ชิ” แปลว่า กวนไฟไฟดับ กวนน้ำน้ำแห้ง เป็นสิ่งที่คอยตอกย้ำ เตือนให้รู้จักคุณค่าทรัพยากรอย่างเหมาะสม สมัยบรรพบุรุษทำมาหากินพึ่งพาธรรมชาติ โดยแต่ละครอบครัวจะทำไร่หมุนเวียน ก่อนที่จะแผ้วถางหรือปลูกพืชผักจะมีพิธีบอกกล่าวแก่เจ้าป่าเจ้าเขาเสียก่อนที่จะดำเนินการทุกอย่าง โดยเสี่ยงทายว่า เจ้าป่าจะอนุญาตหรือไม่ “เหมโต” หรือแนวกันไฟเป็นการป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามไปในพื้นที่อื่น ๆ การจุดไฟเผาไร่เพื่อเพาะปลูกจะต้องดูทิศทางลมและจุ่มรอบ

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

ๆ แนวกันไฟก่อน ไฟจะค่อย ๆ ลามลงมาตรงกลางของไร่ พิธีห่อหม้อโตะจะปฏิบัติทุกครั้งเมื่อเวลาจะทำแนวกันไฟเพื่อให้ผีเจ้าป่าคุ้มครองดูแลป้องกันไฟป่า ในอดีตพิธีนี้จะทำแต่เพียงเฉพาะในไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้วเท่านั้น ปัจจุบันชุมชนไม่ได้ทำอะไรหมื่นเวียน แต่ปัญหาไฟป่ายังมี ดังนั้นชุมชนจึงทำแนวกันไฟเป็นเขตรอยต่อระหว่างหมู่บ้านและชุมชนในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี

การสร้างศาลในพิธีห่อหม้อโตะ เป็นแบบเรียบง่ายซึ่งทำจากไม้ไผ่ ภายในศาลจะมีดอกไม้เทียน ขนไก่เพื่อบูชา เครื่องเช่นไห้ว มีไก่ 2 ตัว คือ (ตัวเมียตัว) ไม้ที่เคยถูกไหม้ ดอกที่สานเป็นรูปลูกโซ่ 4 เส้น เทียนขี้ผึ้ง เหล้าต้ม 1 หม้อ ข้าวตอก ดอกไม้ หมากพลู การทำพิธีจะเริ่มในช่วงเช้า โดยมีพ่อ (ปู่) หรือผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน 3 คน ทั้งสามจะสวดคาถาเพื่อให้ผีเจ้าป่าแห่งนี้ช่วยคุ้มครองอันตราย หลังจากนั้นจึงฆ่าไก่เพื่อเซ่นสังเวย โดยนำเลือดไก่ไปป้ายที่บริเวณเสาของศาล ถอนขนไก่มาแปะทับรอยเลือด จากนั้นนำไก่ที่ฆ่ามาต้มสุกในพิธี ระหว่างทำพิธีเลี้ยงดังกล่าวชาวบ้านที่ร่วมพิธีจะนั่งล้อมวงรับประทานเครื่องเช่นไห้วเหล่านั้นและพากันทำแนวกันไฟ เก็บกวาดเศษใบไม้แห้งเป็นทางยาว รอบ ๆ ชุมชน ความเชื่อดังกล่าวสะท้อนถึงวัฒนธรรมการเคารพธรรมชาติ คุณค่าชีวิตในเอื้อประโยชน์ที่เกื้อกูลอย่างแยบยลสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลักปฏิบัติที่ทรงคุณค่าในการสร้างสมดุลระหว่างธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลและยั่งยืน กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวครอบคลุมมิติธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มิติสังคมและมิติเศรษฐกิจหนึ่งในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำ พืช สัตว์สิ่งมีชีวิต โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ รวมทั้งโครงการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตที่เริ่มจากความพอเพียงสู่ความมั่นคงทางอาหาร และเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บ้านขุนแตะมีความเป็นมายาวนานสันนิษฐานว่า กลุ่มน้ำแม่แตะเคยเป็นที่ตั้งของลัวะ พบเครื่องใช้โบราณ เรียกว่า แดลลอโหนดลอซี (ห้วยหนองแห้ง) ในลุ่มน้ำแม่ยะย้ายมาแดลลอปะโตะหรือพื้นที่กว้างเหมาะกับการตั้งถิ่น จากการไต่ถามหาหมื่นเวียนสู่การเกษตรแบบไร่ถาวรมีระบบภูมิปัญญาในการจัดการตามวิถี เช่น ป่าสะดือ เลี้ยงผีไฟป่า เลี้ยงผาย เป็นต้น เมื่อพ.ศ. 2482-2488 เกิดปัญหาสงครามโลก ชุมชนถูกเชื่อมกับโลกภายนอก การปลูกและปราบปรามฝิ่น หน่วยงานมาส่งเสริมอาชีพให้ชุมชนเปลี่ยนระบบ

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiop, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

เกษตรกรให้ทันสมัย เข้าถึงการปลูกพืชเชิงพาณิชย์และการค้า ต่อมาเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจเกษตรกรทุนแบบใหม่ กล่าวคือ กลุ่มที่ไม่ได้ปลูกพืชเศรษฐกิจกับกลุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์แบบเข้มข้นทั้งสองมีแนวโน้มใช้ปุ๋ยยาปราบศัตรูพืชในปริมาณเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ภายในถูกกำหนดเงื่อนไขโดยเศรษฐกิจการค้าที่เน้น “มูลค่า” มากกว่า “คุณค่า” ต่างทำมาค้าขายเพื่อเงิน รวมถึงผลกระทบกับนิเวศที่ดินเพาะปลูกจึงอุดมสมบูรณ์ลดลง/หน้าดินสูญเสีย นอกจากปัญหาดังกล่าว การใช้ที่ดินถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์และอุทยานแห่งชาติ

พ.ศ. 2535 เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนต้นน้ำกับปลายน้ำและวาทกรรมการพัฒนาภายใต้นโยบายของรัฐในอคติชาติพันธุ์ มีรายงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาข้อขัดแย้งการใช้ที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์โดยการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับการกำหนดแนวเขตการใช้ที่ดินแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (ปรัชญา ปิ่นชั้นธงชัย, 2553) ซึ่งกล่าวว่า สาเหตุของปัญหาเกิดจากการส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์ลดปลูกฝิ่น การเปลี่ยนแปลงเกษตรกรเพื่อยังชีพไปสู่เกษตรเชิงพาณิชย์ ความต้องการที่ดินเพื่อการผลิตและใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างเข้มข้นอันเนื่องมาจากแรงกดดันของระบบทุนนิยมรวมถึงปัจจัยในนโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐเข้าควบคุมการใช้ประโยชน์นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชุมชนอย่างต่อเนื่อง (มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, 2558 ปรัชญา ปิ่นชั้นธงชัย, 2553)

สถานการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐทั่วไป พบว่าทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมลงเพราะให้สัมปทานอุตสาหกรรมป่าไม้ รัฐไม่เชื่อมั่นในภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรแบบชุมชนปกากะญอดังกล่าวจนกระทั่งสามารถยืนยันสะท้อนการเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยงในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ (ธเนศ ญวงษ์ศรี, 2545) ที่ตอกย้ำว่า เกษตรกรชาวเขาทั้งสองเผ่ามีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเผ่ากะเหรี่ยงจะอนุรักษ์ฯ ดีกว่า พ.ศ. 2540 สมเด็จพระราชาธิบดีจกั ทรงเสด็จฯ ทราบปัญหาชุมชนขุนแตะและใกล้เคียง ทรงจัดให้ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้าง “ฟาร์มตัวอย่างแห่งแรก” ชุมชนได้เรียนรู้วิถีพอเพียง มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเอง และรักษาป่าจนอุดมสมบูรณ์ชัดเจนสอดคล้องกับงานวิจัยการเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรในการติดตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมไม้สักและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรกลุ่มแม่น้ำของ-ลุ่มน้ำปาย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สำนักงาน กปร., 2562) พบว่า การป้องกันและอนุรักษ์ป่าไม้มีหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมพิทักษ์ป่า โดยจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ การประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่า ขยายพื้นที่ทำกินให้ประชาชนรู้สึกรัก ห่วงแหน ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการบุกรุกทำลายป่าและช่วย

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgrisru.2024.53>

ปกป้องรักษาป่าจากบุคคลลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกถึงประโยชน์ของป่าไม้ ราษฎรเริ่มหันมาประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งมากขึ้น รู้ถึงประโยชน์ของโครงการฯ และหาของป่าเพื่อมาบริโภคในครัวเรือน ชี้ให้เห็นว่าป่ามีความสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้ยังสร้างภาคีเครือข่ายโดยรวมมือกันในการฟื้นฟูป่าทำให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น เห็นว่าการวิจัยนี้สร้างสำนึกใหม่ให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการทำความเข้าใจวิธีคิดแบบพอเพียงกับบริบถนิยมนอาจทำให้ทรัพยากรธรรมชาติสูญสิ้นเร็วขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนหรือการจัดการป่าไม้ในวิชาการแบบตะวันตกในประเทศไทยอาจไม่เหมาะสมกับทุกเรื่อง ซึ่งทางเลือกของการพัฒนาที่เหมาะสมก็คือ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าให้คงสภาพที่อุดมสมบูรณ์ อันมีการดำเนินโครงการพัฒนาตามศาสตร์พระราชาในรายงานประเมินการติดตามโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เมื่อสภาพสังคมกำลังประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงชุมชนพื้นที่สูงต้นน้ำจะถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุ ซึ่งความจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป แต่เป็นเพราะกระแสวิชาพุทธเศรษฐศาสตร์อ่อนกำลังกว่าในวิจาาระบบคิดวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจจากทุนนิยมสะสม “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” การเข้าถึงทรัพยากรหรือการเมืองเพื่อตัวเองมากที่สุด แนวคิดความพอเพียงในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นทางรอดและสร้างสมดุลแก่มนุษยชาติในอนาคต

การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับแนวการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประวัติชุมชนดังกล่าวอาศัยป่าเป็นพื้นที่แห่งจิตวิญญาณและศักดิ์สิทธิ์เจ้าป่าเจ้าเขา (ตาที่ตาเตอ, ทีโซ่ตาหนา) ได้แก่ เทวดา ภูตผีและนางไม้ กล่าวได้ว่าทุกพื้นที่ที่มีเจ้าผู้คอยคุ้มครองดูแล พวกเขาเชื่อว่าจะทำอะไรต้องเคารพต่อสถานที่ ไม่อย่างนั้นจะเกิดภัย “ตาเปอะหล่อเกเน่ตาอู” แปลว่าไม่เชื่ออย่าลบหลู่เป็นภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสม ถ่ายทอดในเกษตรไร่มนุษย์วนเวียนเพื่ออาหารยังชีพเป็นระบบการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต อาจสะท้อนในภูมิปัญญาป่าสะดือ (เดปอถู่) เลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา (หล่อตาปว่า) เลี้ยงผีไฟและการทำแนวกันไฟ (หล่อเหมโต) ในภูมิปัญญาชาติพันธุ์ดังกล่าวจึงเป็นการจัดการเชิงซ้อนระหว่างวัฒนธรรมการเกษตรต่อมาเปลี่ยนเป็นวิถีเลี้ยงชีพใหม่เชิงเศรษฐกิจ เช่น ข้าว กะหล่ำปลี กาแฟ พลับ อาโวคาโด และอื่น ๆ

แนวคิดการจัดการภูมิปัญญาดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระองค์รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินีนาถฯ ในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ พัฒนาคุณภาพชีวิตและป่าต้นน้ำ ตลอดจนสร้างความพอเพียงตามแนวพระราชดำริเพื่อความยั่งยืนในชุมชนตอกย้ำใน

Citation : Bhutwanakul, B., Taweechareonporn, N., Wimuttiop, S. & Sahamethawee, T. (2024). The Situation of

Watershed forest Resource Management Under the Local Cultural Wisdom of the Karen People in the Royal Development Project, Chomthong District, Chiang Mai Province Thailand. *Journal of Local Governance and Innovation*. 8(2) : 93-112; DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisru.2024.53>

งานของ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2561) “การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาชองครุศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนรู้ในพื้นที่โครงการหลวงภาคเหนือของไทย” พบว่า องค์ความรู้หรือศาสตร์พระราชากฎถ่ายทอดเสริมสร้างความเป็นพลเมืองวิถีเขียวในความรู้เชิงพื้นที่ พื้นที่ต้นแบบ การถ่ายทอดองค์ความรู้ การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้และยังพบแนวทางปฏิบัติที่ดีด้านองค์ความรู้ในศาสตร์พระราชาชองครุ เช่น การวางแผนเชิงพื้นที่ การส่งเสริมความยั่งยืน และเป็นพื้นที่แห่งการหนุนเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อชีวิตรุ่นแล้วรุ่นเล่าต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 นำข้อมูลสภาพแวดล้อม ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในพื้นที่เป็นสารสนเทศเพื่อการวิจัยต่อยอดในประเด็นอื่น ๆ ที่สามารถมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและอาชีพ

1.2 ข้อมูลสภาพปัญหาปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการทุนทางสังคมของชุมชน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1.3 นำข้อมูลชุมชนจัดสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนต้นแบบการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การจัดการป่าต้นน้ำ ทุนทางสังคม ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในระดับภายในชุมชนและระดับความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยอาจนำรูปแบบไปทดลอง และขยายผลต่อในชุมชนอื่น ๆ หรือในงานวิจัยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง (References)

- กุลวดี เจริญศรี. (2559). มรดกภูมิปัญญาปกาสกะ. <https://zhort.link/fJv>.
- กรมป่าไม้. (2557). คำสั่ง/ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง. สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2541). การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยง:กรณีศึกษาหมู่บ้านในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. (2554). แนวนโยบายและหลัก

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

ปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชายังครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ.

<https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:138046>.

ไชนารายณ์. (2563). ครูบาเจ้าศรีวิชัยท่านเป็นกะเหรี่ยงยางแดง บันทึกแห่งล้านนา: ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยท่านเป็นกะเหรี่ยงยางแดง. <https://zhort.link/fJA>.

ธเนศ ญวงษ์ศรี. (2545) การเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยงในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นครินทร์ เข้มทอง. (2550). การต่อสู้กับปัญหาการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ของกลุ่มอนุรักษ์ชาวปากเกอญะ: กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ตำบลดอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เนตรดาว ยิ่งยุบล. (2544). คนชายขอบกับกระบวนการสร้างเวทีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากร. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปรัชญา ปิ่นชั้นธงค์. (2553). การแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งจากการใช้ที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์โดยการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับการกำหนดแนวเขตการใช้ที่ดินแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2535). องค์ความรู้นิเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า: ศึกษากรณีกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. [วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต] กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ญสุภา สุขะ. (2560). ปริศนาเรื่องชาติพันธุ์ “ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นยางแดงจริงหรือ?”. https://www.matichonweekly.com/column/article_49170.

- ไพลิน ภูจินาพันธุ์. (2543). ปัญหาการเมืองเรื่องนโยบายป่าชุมชนในประเทศไทย: ศึกษากรณีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ... [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต] กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชน. (2561). พญาเสือแจลั่น'กลยุทธ์นายทุน-นักการเมือง'รุกป่าชุมชนพรเหี้ยนใช้ชาวบ้านเป็นเหยื่ออ้างจน. https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_907657.
- มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. (2558). ไร่หมุนเวียน: ประเด็นท้าทายและความหมายของมรดกโลกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บลูมมิ่งครีเอชั่น.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพและสิทธิชุมชน. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วินัย บุญลือ. (2545). ทนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปากะเกะญอ. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สารคดี ออนไลน์. (2564). โลกใบใหญ่ "ความจริง" ของปัญหาคนกับป่าที่จอมทอง. <https://www.sarakadee.com/feature/1999/12/people-forest.htm>.
- สำนักงานกปร.. (2562). การติดตามผลลัพธ์การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. <http://www.rdpb.go.th/th/Download/%E0%B9%B8%87-v10171>.
- สำนักงานอุทยานแห่งชาติ. (2014). อช.ดอยสุเทพ- ปุย. [<https://nps.dnp.go.th/parksdetail.php?id=>].
- สุวิทย์ ทะเลไพรพนา. (2550). ผลกระทบจากการเกษตรบนพื้นที่สูงต่อคุณภาพน้ำและการสะสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในตะกอนท้องน้ำกรณีศึกษา: ลุ่มน้ำแม่เตียนตอนบน ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2547). รายงานการวิจัยระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน: เล่ม 1 สถานภาพและความเปลี่ยนแปลง. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Citation : บัญชา พุฒวนากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัดเชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

- Avery, G. C. & Bergsteiner, H. (eds.). (2016). **Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World**, Sydney: Allen & Unwin.
- ILaw. (2562). การจัดการป่าไม้ฉบับคสช.:ยึดที่ทำกินจากคนจนยกผืนป่าให้
<https://ilaw.or.th/node/5326>.
- Glazer, N. and Moynihan, D., (1975). **Ethnicity theory and experience**. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.
- Keyes, Charles F. (1979). **The Karen in Thai history and the history of the Karen in Thailand**. In **ethnic adaptation and identity: The Karen on the Thai frontier with Burma**, edited by Charles F. Keyes, 25-62. Philadelphia: Institute for the study of human Issues.
- Luce, G.H. (1959). Introduction to the comparative study of Karen languages.
Journal of the Burma research society 42(1):1-18.: Praeger.
- UNESCO. (2003). **Text of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage**. <http://ich.unesco.org/en/conventionetrieved>.

Citation : บัญชา พุฒินากุล, ณรวัฒน์ ทวีเจริญพร, สุวิทย์ วิมุตติโพธิ์ และธีรชัย สหเมธาวี. (2567). สถานการณ์การจัดการ

ทรัพยากรป่าต้นน้ำภายใต้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริ อำเภอจอมทองจังหวัด

เชียงใหม่. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 8(3) : 93-112;

DOI : <https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.53>

